

*პოლიტიკის დოქტორი, ივანე ჯავახიშვილის
სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერ-
სიტეტი, სოციალურ და პოლიტიკურ მეცნიე-
რებათა ფაკულტეტის ლექტორი*

მიხეილ ჯავახიშვილი საქართველოს გაოსტრატაგიის შესახებ

მიხეილ ჯავახიშვილმა უდიდესი კვალი დატოვა XX საუკუნის პირველი ნახევრის ქართული ლიტერატურის განვითარებაში. ასევე, დიდ ყურადღებას იმსახურებს მისი პუბლიცისტიკა, განსაკუთრებით 1918-1921 წლების ანუ საქართველოს პირველი რესპუბლიკის პერიოდის სტატიები. საბჭოთა პერიოდში გამოქვეყნებულ თხზულებათა კრებულში ეს სტატიები არ ხვდებოდა. ამ გარემოებას აქვს თავისი ლოგიკური ახსნა. ვინაიდან, ზემოაღნიშნული პერიოდის სტატიებში ასახულია პოლიტიკური პრობლემატიკა, საქართველოს საზღვრისა და დამოუკიდებლობის საკითხები, საბჭოთა ცენზურა კრძალავდა მათ გამოქვეყნებას.

1992 წელს ჟურნალში „განთიადი“ გამოქვეყნდა მიხეილ ჯავახიშვილის პუბლიცისტური წერილები, რომელიც ეხება ზემოაღნიშნულ თემატიკას [1]. იმავე ჟურნალში დაიბეჭდა ავთანდილ ნიკოლაიშვილის სტატია „მიხეილ ჯავახიშვილი პუბლიცისტიკა 1917-1920 წლებში“ [2]. მიხეილ ჯავახიშვილის ხედვა საქართველოს საზღვრის შესახებ ფრიად საინტერესოდ წარმოაჩინა დოდო ჭუმბურიძემ [3].

1917-1921 წლებში, მიხეილ ჯავახიშვილი აქტიურად თანამშრომლობდა, ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიასთან, იყო ამ პარტიის ერთ-ერთი დამფუძნებელი და აქვეყნებდა სტატიებს, ამ პერიოდში გამომავალ, პარტიულ გაზეთში „საქართველო“.

მიხეილ ჯავახიშვილის სტატიები შეიცავს, როგორც მსოფლიო (გლობალური) პოლიტიკის და ასევე, რეგიონალური პოლიტიკის საკითხებს. თუმცა, საყურადღებო გარემოებას წარმოადგენს ის, რომ ავტორი ცდილობს გაანალიზოს გლობალური პროცესები რეგიონალური მოვლენების და პირიქით, ლოკალური პროცესები წარმოაჩინოს მსოფლიო პოლიტიკის ჩრილში. სტატიები იმსახურებს ყურადღებას, არა მარტო მათში განხილული საკითხების მნიშვნელობიდან გამომდინარე, არამედ მათი ანალიტური დონის და მოვლენათა, პოლიტიკურ პროცესთა ჭვრეტის გამოც.

ჩვენს სტატიაში ყურადღებას გავამახვილებთ მიხეილ ჯავახიშვილის მიერ გამოცემულ წერილზე – „კარებები ჩავკეტოთ! (გადამიჯვნის საფუძველი)“. წერილი გამოქვეყნდა 1918 წლის 24 იანვარს [4].

თავის სტატიას მიხეილ ჯავახიშვილი იწყებს განხილვით თუ რა სახის საზღვრები არსებობს. მისი ხედვით ყველაზე მნიშვნელოვანი ფაქტორი არის სტრატეგიული.

„სანამ რუსეთი დაიშლებოდა, ამიერკავკასიის გადამიჯვნა სხვადასხვანაირ საფუძველს იღებდა; რეალ მოსახლეობას, ტოპოგრაფიულ მდებარეობას, ეკონომიურ მთლიანობას და ისტორიულ-საზღვრებს. არსად და არავის გაუხსენებია ერთი ძირითადი და უმთავრესი დებულება გადამიჯვნისა – სტრატეგიული. ამ დებულების გახსენება თითქო საჭიროც არ იყო, რადგანაც აზრდაც არავის მოუვიდოდა მთლიან რუსეთის შინაური, ადმინისტრაციული დახაზვა სტრატეგიულ მოსაზრებათა მიხედვით.

ეხლა, როცა რუსეთი დაიშალა და მის საზღვრებში აღმოცენდა ფაქტიურად რამდენიმე სახელმწიფო, რომელთა დამოუკიდებლობა შეიძლება დღეს თუ ხვალ ფორმალურად დაკანონდეს, ამიერკავკასიის გადამიჯვნას წინანდელი საფუძველი უნდა გამოეცალოს და მის ნაცვლად დედაბოძად უნდა ჩაუდგეს ერთადერთი მოსაზრება – სტრატეგიული“ [4].

გეოპოლიტიკის, როგორც სამეცნიერო დისციპლინის, ერთ-ერთ მნიშვნელოვან პრაქტიკულ მიმართულებას წარმოადგენს გეოსტრატეგია ანუ სამხედრო თავდაცვისათვის და ომიანობის უამს გეოგრაფიული ფაქტორების გათვალისწინება და გამოყენება. უდიდესი წვლილი გეოპოლიტიკის განვითარებაში შეიტანეს გერმანული „ორგანიციზმული“ სკოლის წარმომადგენლებმა, რომელნიც სახელმწიფოს ცოცხალ ორგანიზმს ადარებდნენ. ამ სკოლის წარმომადგენლები მნიშვნელოვან ყურადღებას ამახვილებდნენ სახელმწიფოს საზღვრის საკითხზე. კერძოდ, ფრიდრიჰ რატცელი გამოყოფდა ექსპანსიის 7 კანონს, ხოლო ერთ-ერთი აღნიშნავდა, რომ „საზღვარი არის სახელმწიფოს განაპირა ორგანო“ [5, 74].

საზღვარზე ამახვილებდა ყურადღებას გერმანული სკოლის კიდევ ერთი წარმომადგენელი რუდოლფ ჩელენი, რომელიც ცუდ საზღვარს ადარებდა ღია ან ნახევრად ღია კარს ძველ სახლში [5, 88]. ვფიქრობთ, მიხეილ ჯავახიშვილი კარგად იცნობდა იმუამინდელ გეოპოლიტიკურ ხედვას. ეს იმ გარემოებითაც ჩანს, რომ მსგავსად ჩელენისა მიხეილ ჯავახიშვილი ხაზს უსვამს სტრატეგიულ მდებარე-

ობას და თავდაცვისუნარიანობას კუნძულოვანი სახელმწიფოებისა – დიდი ბრიტანეთი და იაპონია. თუმცა, ამ ქვეყნებთან ერთად იხილავს რა ამერიკის ხარჯებს თავდაცვის საკითხზე, იგრძნობა ილია ჭავჭავაძის ხედვის გავლენა, რომელიც მან გამოთქვა ევროპის მილიტარობისადმი მიძღვნილ სტატიათა ციკლში.

„სახელმწიფოსთვის და ერისთვის არ არსებობს უმაღლესი და უდიდესი კანონი თვინიერ თვისი ფიზიკური არსებობის დაცვისა. ადვილად იცავს და ინახავს თავის თავს ის ერი და ის სახელმწიფო, რომელიც ბუნებრივ ჩარჩოშია მოქცეული. სახელმწიფო ყოველთვის ისწრაფვის ჩაჯდეს ისეთს საზღვრებში, რომელთა დაცვა ხიფათის დროს მოითხოვს მისგან მინიმუმს მისი ძალ-ღონისა. ასეთ საზღვრებზე ჩაითვლება ზღვა, დიდი მდინარე, მაღალი მთის ქედი, ჭაობი, უდაბნო და სხვა ასეთი გარდუვალა და მიუსავალი ბუნებრივი დაბრკოლება. ასეთ ბუნებრივ ჩარჩოში ჩამჯდარი ერი ბედნიერია. მშვიდობის დროს იგი შედარებით სხვებთან ძალიან ცოტას ჰხარჯავს თავის საზღვრების დასაცავად (იაპონია, ინგლისი, ამერიკა), ომის დროს კი ადვილად იგერიებს მტერს, ვინაიდან იგი თითქმის მიუვალია. უბედურია ის ერი, რომელსაც ასეთი საზღვარი არ აქვს, იგი უთვალავ ფულსა და ენერგიას ხარჯავს თავის დასაცავად. აშენებს მილიონებად ღირებულ ციხეებს, ამაგრებს მისავალ გზებს და იძულებულია შეინახოს მუდმივი დიდი ჯარი“ [4].

მიხეილ ჯავახიშვილი სტატიაში აყალიბებს ხედვას, რომ საზღვარი არ უნდა ეფუძნებოდეს ეთნიკურ ფაქტორს და მისი გავლების დროს გათვალისწინებულ უნდა იყოს ისტორიული მემკვიდრეობა. იგივე ხედვა და მიდგომა საკითხისადმი ჩამოაყალიბა შემდგომში ივანე ჯავახიშვილმა.

„საქართველო ამ მხრივ ბედნიერი არ არის, მაგრამ არც უბედურთა შორის არის. მას აქვს თავისი ბუნებრივი საზღვრები. (საქართველოს ბუნებრივი საზღვრები ამავე დროს, მისი სასიცოცხლო საზღვრებიცაა – ა. ნ.). მას აქვს თავისი ბუნებრივი სტრატეგიული საზღვრები. გადახედეთ საქართველოს რუკას. მისი ეკონომიური, ტოპოგრაფიული, სტრატეგიული და ისტორიული საზღვრები ერთ და იგივე არიან. ბევრი სახელმწიფო ინატერის ასეთს მთლიანობას და მკაფიოდ გამოჭრილ-გამოკვეთილ ჩარჩოს. უდიდესი ბოროტება იქნება წინაშე ჩვენი ერისა და მისი მომავლისა ამ ბუნებრივ ჩარჩოს დარღვევა მხოლოდ იმიტომ, რომ მის ამა თუ იმ მცირე კუთხეში ქართველი უმცირესობას შეადგენს. ამ მთლიან ჩარჩო-საზღვრების

შესაქმნელად ჩვენს წინაპრებს ზღვა სისხლი დაუღვრიათ და მრავალი თაობა მისთვის შეუღვიათ“ [4].

მ. ჯავახიშვილმა გამოყო ის სტრატეგიული მიმართულებები, რომლებიც წარმოადგენდა საქართველოს კარს და გზას მის დასაკავებლად. ის წერს: „ჩვენი წინაპრები სულ იმის ცდაში იყვნენ, რომ შეენახათ საქართველოს ბუნებრივი სტრატეგიული საზღვრები და ჩაეკეტათ მისი კარებები და გზები მომავალნი არტაანიდან, ახალქალაქიდან, ყაზახიდან, დარიალიდან და საინგილო-დაღესტნიდან“ [4].

თავის წერილში, მიხეილ ჯავახიშვილი აკრიტიკებს სოციალისტებს. თუმცა, კრიტიკა გამოწვეული არა იდეოლოგიური განსხვავებით და გარემოებით, არამედ საზღვრის საკითხისადმი უყურადღებობით.

„ჩვენი უბედურება და ღვთის რისხვა ის გახლავთ, რომ რაც მაშინ მტრებმა ძალით წაგვართვეს, ასი წლის ომით წაიღეს. ცეცხლითა და მახვილით მოიპოვეს, ამას ეხლა სოციალისტები ნებაყოფლობით უთმობენ. პროგრამაში ჩადებული რეალ მოსახლეობის პრინციპის განხორციელება სისხლით მორწყავს კახეთსა და ბორჩალოს, ახალქალაქსა და ახალციხეს“ [4].

სტატიის ბოლოს მ. ჯავახიშვილი აღნიშნავს: „პირველი და უკანასკნელი სიტყვა გადამიჯვნის საქმეში ამიერკავკასიის უღლეურ სეიმს კი არ ეკუთვნის, არამედ ჩვენს ეროვნულ საბჭოს. აქ სადავო არაფერია. სტრატეგია ერთია და მისი ძირითადი კანონები ყველასთვის სავალდებულოა. საქართველოს საზღვრები დღევანდელ საერთო ვითარების მიხედვით ნათლად და მკაფიოდ არის მოხაზული, და ჩვენს დეპუტატებს არ შეუძლიანთ მათი დათმობა-დარღვევა, ვინაიდან პასუხისგება ისე მძიმეა და დიდი, რომ მის ტარებას ვერავითარი სინდისი და კისერი ვერ შეძლებს“. [4]

ჩვენს მიერ გაანალიზებული მიხეილ ჯავახიშვილის სტატია წარმოადგენს პირველს იმ სტატიათა შორის, რომელშიც მის მიერ განხილულია საქართველოს საზღვრების საკითხი. ვფიქრობთ, განხილული სტატია ადასტურებს გამოთქმულ მოსაზრებას, მიხეილ ჯავახიშვილის ანალიტიკური და შორსმჭვრეტელი უნარის შესახებ.

დამონებული წყაროები და ლიტერატურა:

1. მიხეილ ჯავახიშვილი, პუბლიცისტური წერილები, ყურნალი „განთიადი“, თბილისი, 1992, №№ 7-8; 9-10.

2. ავთანდილ ნიკოლეიშვილი, მიხეილ ჯავახიშვილი პუბლიცისტიკა 1917-1920 წლებში, ჟურნალი „განთიადი“, თბილისი, 1992, № 9-10.
3. დოდო ჭუმბურიძე, მიხეილ ჯავახიშვილის ერთი ნერილი საქართველოს საზღვრების შესახებ, ახალი და უახლესი ისტორიის საკითხები, თბილისი, 2008, II (4).
4. მიხეილ ჯავახიშვილი, კარებები ჩაკეცვით! (გადამიჯვნის საფუძველი), გაზეთი „საქართველო“, თბილისი, 24 იანვარი, 1918.
5. ალექსანდრე წურწუშია, გეოპოლიტიკური ცვლილებები დროსა და სივრცეში, თბილისი, 2016.

Alexander Tsurtsumia

*Doctor of Political Sciences, Ivane Javakhishvili
Tbilisi State University, Social and Political Science
Faculty lecturer*

Mikheil Javakhishvili about Georgias's Geostrategy

Summary

In the period of First Democratic Republic (1918-1921) Micheil Javakhishvili payed huge attention on political processes. He was one of the founders Georgian National Democratic Party. In newspaper „Gerogia“ Micheil Javakhishvili analysis subject of World Politics, Regional Politics and problem of peace.

In article published in 24 January of 1918 in article „Lock Doors“ Javakhishvili payed attention on the problem of state borders. His vision is similar to vision of representatives of German „organicist“ geopolitical school. Javakhishvili also, as Friedrich Ratzel and Rudolf Kjellen considered the border a strategic object of state attention. He called on governments to pay attention to the issue of demarcation and the protection of state borders.

The articles of Mikheil Javakhishvili clearly show his analytical thinking and ability to predict political events.